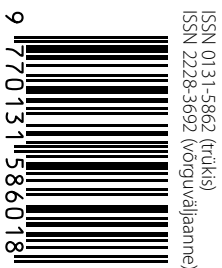

EESTI LOODUS

Angerjas kipub kaduma

Väikekiskjad tungivad peale
Uus-Meremaa karjamaad
Borneo loodus

ISSN 0131-5862 (trükiis)

ISSN 2228-3692 (võrguväljaanne)

810985151077 6

2 Toimetaja veerg

3 Sõnumid

11 EL küsib: vastab Taimi Paal

12 Kuhu on kadunud angerjas?

Kristi Källo ja Mehis Rohtla uurivad põhjusi, miks kunagi märksa arvukam hinnatud söögikala kipub välja surema nii Eestis kui ka mujal maailmas

19 Eesti maapõu peidab huvitavat kivimit: graptoliitargilliid ehk must kilt

Sigrid Hade ja Alvar Soesoo hindavad rohket kõneainet põhjustanud musta kilda ohtusid ja rakendusvõimalusi

26 Meenutusi välgutabamustest

Kalju Kask jagab kogemusi oma pika elu jooksul nähtud äikese ja keravälgu kohta: parem varjuda kui kahetseda

28 Väikekiskjad ohustavad lendoravat ja kanalisi

Mati Sepp peab tarvilikuks ohjeldada väikekiskjaid; seda soovitus kommenteerivad Kaarel Roht ja Uudo Timm

32 Teodor Lippmaa vähe tuntud taimepärand

Ülle Reier meenutab meie üht kuulsaimat botaanikut tema 125. sünniaastapäeva puhul ja rõhutab, et tänapäevalgi on hädavajalik taimi herbariseerida

32 Üks Eesti paigake: Vadilaste kungas – märk kadunud hõimust

Juhani Püttsepp juhatab lugeja Muraka raba serval asuvale künkale, kuhu pärast sõda on maetud ka metsavandi

38 Huvitav Eesti: Eesti vägevaim kungas on Vällamägi

Katre Palo annab vihje: Suurel Munamäel käies tasub silmas pidada suhteliselt kõige kõrgemat kungast, mille lähedal paikneb Eesti paksima turbalasundiga soo

40 Poster: Kaido Haagen

42 Intervjuu: Arktika, kliimamuutused ja inimtsühholoogia ekstreemretkedel

Polaaruurijat, kliimateadlast ja Guinnessi rekordi omanikku Timo Palo küsitlenud Riho Marja

50 Looduselamus maailmast:

Borneo ninaahv ja orangutan

Hendrik Relve käis maailma suuruselt kolmandal saarel: kuigi vihmametsade pindala kahaneb muret tekitava kiirusega, on praegu alles päris palju ürgloodust

54 Põllumajandus ohustab Uus-Meremaa loodust

Evelyn Uemaa vaatleb Eestile vastu pidist põllumajanduse olukorda: liigne loomade karjatamine võib põlisloodust ohustada

60 70 aastat tagasi asutati zoologia ja botaanika instituut (ZBI)

Urmas Tartes hindab praeguseks kadunud loodusteadusliku uurimiskeskuse mõju nüüdisaja loodusuurimisele

64 Kasulik must murakas

Triin Nõu kiidab musta sõstra teravistavaid omadusi ja annab soovitusi, mismoodi neid marju kasutada

68 Panin tähele:

Pahklest *Aceria kuko* taralõngal

70 Tiit Kändleri essee:

Kellele kuulub tõde?

73 In memoriam:

Eva Nilson, Elmar Vesker

74 Kroonika

78 Mikroskoop

79 Ristsõna

80 Ajalugu, sünnipäevad

Foto: Toomas Kukkk

Metsarahva suvehooaja kokkuvõtted

Üks meie elupiirkonna oma-pära on pidev valmistumine järgmiseks aastaajaks. Üldjoontes on aastaagu neli, aga põhiliselt räägime ikka suvest ja talvest – suvel valmistume talveks ja vastupidi. Sügisel peab olema talveks vili salves, õunad purgis ja näiteks botaanikul herbarium kogutud.

Aasta kokkuvõtteid leiab ka siinsest numbrist: marja- ja seenesaak oli sel hooajal pigem hea ning need, kes musti sõstraid seni lihtsalt maitse pärast hoidistasid, võivad nüüd lugeda marjade kasulikest omadustest.

Eesti taimkatte kaardistamise algataja ja ühe tuntuima Eesti botaaniku Teodor Lippmaa 125. sünniaastapäeva puhul on Ülle Reier muu hulgas kirjutanud herbariumi vajalikkusest praegusel ajal. Uue taimede levikuatlase koostamisel oleme kahe aastaga kogunud üle 12 000 herbaarlehe ja küllap oleks Lippmaa selle üle rõõmustanud.

Taimede herbariseerimine nüüdisajal pole vajalik pelgalt seepärast, et täita kooli kohustust või lihtsalt taimi õppida, vaid eelkõige leiukohtade dokumenteerimiseks ja teadustööks. Me ei võta ju tõsiselt arheoloog, kes leiuainese tagasi kaevesse matab ja piirdub üksnes kirjelduse ja fotodega. Sama on botaanikas: taimi määratakse eelkõige tubaselt ja herbariumis, välitööde „hõisked“ uute või huvipakuvate taimeliikide leidudest on herbaarmaterjalita tühi infomüra, olgu

taimetundja kui hea tahes.

Samamoodi paratamatult, nagu sügisel lähevad ilmad jahedaks, tuleb lindude ränne ja ühes sellega jahimehed nii kodu- kui ka välismaalt. Kas valimatu jaht rändlindudele on ikka paratamatu? Jahiturismile tihti omast lindude hulgitapmist on võimaldanud liiga liberaalsed jahiseadused. Selleks et lõpetada veelindude hulgitapmine, on Eesti ornitoloogiaühing algatanud digiallkirjade kogumise portaalis rahvaalgatus.ee. 25. oktoobri hommikuks oli kogunenud 1500 allkirja, nii et riigikogul on kohustus ettepanek menetlusse võtta.

Väikekiskjate rohkusest ja nende mõjust näiteks lendoravale ja maas pesitsevatele lindudele kirjutab novembrinumbris jahimees Mati Sepp. Paraku pole väikekiskjaid küttida nii lihtne kui linnuparve valimatu tulistada. Kõrvaltvaatajana oleks hea öelda, et jahituristid tuleb ümber õpetada. Igatahes käsitleme lindude ja imetajate küttimist ka edaspidi.

Lõpetuseks meenutan aga üht olulisemat tegu uueks aastaks valmistumisel: telli nii endale kui ka ligimesele Eesti Loodus, Eesti Mets ja Horisont! Paberajakirjade kõrval on ikka võimalik tellida ka digitrükist. Toimetus on alati huvitatud ka lugejate tähelepanekutest ja märkustest – üheskoos saame ajakirja teha veelgi paremaks.

Toomas Kukkk

EESTI LOODUS

68. aastakäik Nr 11, november 2017

Toimetuse address:

Baeri maja, Veski 4, 51005 Tartu
e-post toimetus@el.loodus.ee
tel 742 1143

Peatoimetaja **Toomas Kukkk**
742 1143, tomkukk@gmail.com

Toimetaja **Helen Külvik**
529 4033, helen.kylvik@gmail.com

Toimetaja **Juhan Javois**
5661 0851, juku@ut.ee

Toimetaja **Katre Palo**
521 8771, palo.katre@gmail.com

Sõnumitoimetaja **Piret Pappel**
piret.pappel@gmail.com

Keeletoimetaja **Monika Salo**
742 1186, monika.salo@el.loodus.ee

Küljendaja **Raul Kask**
raul@ww.ee

Väljaandja: **MTÜ Loodusajakiri**
Endla 3, Tallinn 10122

Vastutav väljaandja **Riho Kinks**
riho.kinks@loodusajakiri.ee

Tellimine ja info **Airi Lehemets**
610 4105, loodusajakiri@loodusajakiri.ee

Reklaamijuht **Helen Lehisemets**
610 4106, reklaam@loodusajakiri.ee

Ajakiri ilmub
keskkonnainvesteeringute keskuse toetusel

KESKKONNAINVESTEERINGUTE
KESKUS

© MTÜ Loodusajakiri, Eesti Loodus®, 2017

Summaries of some articles can be found at
our web site www.eestiloodus.ee

4041 0820
Trükitoode

PEFC sertifitseeritud
Käsitöölise toode on pürit
säilitada majandatud
metsast ja kontrollitud
allikast.
www.pefc.org

Trükitud trükikojas Printall

